

Таженова Гульсара Сериковнанын
БД011300 – Педагогика және психология мамандығы бойынша философия
докторы (PhD) дәрежесін алу үшін ұсынған диссертациясына

АҢДАТПА

Зерттеу тақырыбы: «Студенттердің медиақұзыреттілігін қалыптастырудың психологиялық-педагогикалық шарттары».

Зерттеудің мақсаты: студенттердің медиақұзыреттілігін қалыптастыру мәселесін теориялық тұрғыда негіздеу, психологиялық-педагогикалық шарттар кешенін айқындап тәжірибеден өткізу.

Зерттеудің міндеттері:

- «студенттердің медиақұзыреттілігі» ұғымының мәнін нақтылап, құрылымын, «медиабілім», «медиақұзыреттілік» түсініктерімен өзара байланысын айқындау;

- студенттердің медиақұзыреттілігін қалыптастырудың құрылымдық-қызметтік моделін жасау;

- студенттердің медиақұзыреттілігін қалыптастырудың тиімділігін арттыруға ықпал ететін психологиялық-педагогикалық шарттарды негіздеу;

- педагогикалық бағыттағы мамандар даярлау білім беру бағдарламаларына енгізуге болатын «Медиабілім негіздері» атты элективті курс пен әдістемесін даярлап, тәжірибеден өткізу.

Зерттеу әдістері: зерттеу жұмысына қойылған міндеттерді жүзеге асыруда *теориялық* (философиялық, әлеуметтанушылық, психологиялық, педагогикалық және ғылыми-әдістемелік әдебиеттерді талдау, сараптамалық шолу әдісі, қорытындылау, салыстыру т.б.); *эмпирикалық* (сауалнама, әңгімелесу, педагогикалық бақылау, тестілеу, педагогикалық эксперимент); зерттеу бойынша алынған нәтижелерді өңдеудің *математикалық- статистикалық* әдістері қолданылды.

Қорғауға ұсынылатын диссертацияның негізгі қағидалары:

1. *«Студенттердің медиақұзыреттілігі»* – тұлғаның ақпараттық әлемде дұрыс бағыт алуына БАҚ өнімдерін, Интернет материалдарын сыни тұрғыда талдап, дұрыс бағалау негізінде қолдануына ықпал ететін, тұлғаның танымдық белсенділігін, сыни ойлауын, рефлексиясын сипаттайтын, нәтижесінде медиа өнімдерінің түпкі ойын түсінуді, оларды пайдаланудағы ақпараттық қауіпсіздікті, психологиялық тұрақтылықты қамтамасыз ететін білімдер, біліктер, дағдылар, қасиет–сапалар жиынтығы.

2. Студенттердің медиақұзыреттіліктерін қалыптастырудың құрылымдық–қызметтік моделі мотивациялық, танымдық–әрекеттік, бағалаушылық компоненттер мен олардың көрсеткіштерінің, әдіснаманың іс-әрекеттік, құзыреттілік, аксиологиялық, семиотикалық тұғырлары мен ұстанымдары, біртұтас педагогикалық үрдістің құрамалары: мазмұн, әдіс технологиялар, құралдар негізделген, зерттеліп отырған сапаның деңгейін анықтайтын әдістер мен әрекеттер жиынтығынан тұратын құрылым.

3. Студенттердің медиақұзыреттіліктерін қалыптастырудың психологиялық-педагогикалық шарттары жоғары оқу орынында студенттердің осы сапасын жетілдіруді жоғары деңгейге көтеруге ықпал етуде басшылыққа алынатын: *медиаөнімдерінің сананы билеушілік астарларынан болатын қауіпті түсінуіне*

жағдай жасау; студенттердің медиаөнімдерді тұтынуға сыни көзқарасын қалыптастыру; студенттердің медиамәтіндерді қабылдау және түсіну үрдісін технологиялық қамтамасыз ету сияқты өзара байланыстағы әрекеттер жиынтығы. Олардың жаңашылдығы зерттеу пәнімен байланыстылығында, мазмұндық толықтылығында және кешенді негізделуінде болып табылады.

4. «Медиабілім негіздері» атты элективті курсының мазмұны медиабілімнің рөлін, бағыттарын, негізгі терминдерін, теорияларын, медиабілімнің даму кезеңдерін, медиақабылдау мәселелерін, медиабілім сабақтарын ұйымдастыру түрлерін зерделеуді көздейді. Бағдарлама мазмұнын игеру интербелсенді, проблемалық, эвристикалық, ойын әдістемелері мен шығармашылық сипаттағы практикалық сабақтар арқылы жүзеге асып, студенттердің медиамәтіндерді сыни талдау негізінде саналы қабылдау қабілетін қалыптастыруды қарастырады.

Зерттеудің негізгі нәтижелері:

- жоғары мектеп педагогикасының теориясы осы еңбекте қолданылатын «студенттердің медиақұзыреттілігі» ұғымдары мәнінің нақтылануымен, зерттеушінің берген өзіндік анықтамасымен толықтырылған;

- студенттердің медиақұзыреттілігін қалыптастырудың компоненттері, көрсеткіштері, мазмұны мен әдістері, құралдары, диагностикалық әдістемелері, деңгейлерінен тұратын құрылымдық–қызметтік моделі жасалған;

- ЖОО-да студенттердің медиақұзыреттілігін қалыптастырудың тиімділігін арттыратын: медиаөнімдерінің сананы билеушілік астарларынан болатын қауіпті түсінуіне жағдай жасау; медиаөнімдерді тұтынуға сыни көзқарасын қалыптастыру; студенттердің медиамәтіндерді қабылдау және түсіну үрдісін технологиялық қамтамасыз ету сияқты психологиялық- педагогикалық шарттар жиынтығы нақтыланып, негізделген;

- зерттеу барысында «Медиабілім негіздері» элективті курс бағдарламасы, «Медиабілім және медиақұзыреттілік» - оқу–әдістемелік құрал, «Педагогика және психология» мамандығы аясында «Медиапедагог» магистрлік білімнің және бакалаврлар даярлаудың үлгі ББ бағдарламалары дайындалған.

Алынған нәтижелердің жаңалығы мен маңыздылығы: зерттеу мазмұнының ғылыми аппаратқа сәйкестілігімен; зерттеу әдістер кешенін пайдаланумен; алынған деректердің дәлелділігімен, тәжірибелік-эксперименттік зерттеу жұмысының жоспарлы кезенділігімен, бастапқы және соңғы көрсеткіштер нәтижелерінің тиімділігімен, олардың оқу-тәрбие үдерісіне кешенді ендірілуімен қамтамасыз етіледі.

Бірінші ғылыми нәтиженің негізділігі ізденушінің зерттеу мәселесіне қатысты ғылыми еңбектерге талдау жасау барысында «студенттердің медиақұзыреттілігі» ұғымын нақтылауымен, бұл сапаны медиабілім негізінде дамытудың шет елдік тәжірибесінің сипатталғандығымен айқындалады.

Екінші ғылыми нәтиженің негізділігі докторанттың студенттердің медиақұзыреттіліктерін қалыптастырудың мотивациялық, танымдық- әрекеттік, бағалаушылық компоненттер мен олардың көрсеткіштерінің, әдіснаманың іс-әрекеттік, құзыреттілік, аксиологиялық, семиотикалық тұғырлары мен ұстанымдары, біртұтас педагогикалық үрдістің құрамалары: мазмұн, әдіс технологиялар, құралдар негізделген, зерттеліп отырған сапаның деңгейін анықтайтын әдістер мен әрекеттер жиынтығынан тұратын құрылымдық–қызметтік моделінің жасалып ғылыми тұрғыда сипатталуымен дәйектеледі.

Үшінші ғылыми нәтиженің негізділігі студенттердің медиақұзыреттіліктерін

қалыптастырудың медиаөнімдерінің сананы билеушілік астарларынан болатын қауіпті түсіну; студенттердің медиаөнімдерді тұтынуға сыни көзқарасын қалыптастыру; студенттердің медиамәтіндерді қабылдау және түсіну үрдісін технологиялық қамтамасыз ету сияқты өзара байланыстағы психологиялық-педагогикалық шарттарды *дәйектеумен* дәлелденеді.

Төртінші ғылыми нәтиженің негізділігі «Медиабілім негіздері» - атты элективті курс мазмұнының жасалуымен, оны игерудің интербелсенді, проблемалық, эвристикалық және медиаөнімдерін талдаудың арнайы әдістемелері мен шығармашылық сипаттағы практикалық тапсырмалардың тәжірибеден өтіп, оң нәтиже беруімен дәлелденеді.

Ғылымның даму бағыттарына немесе мемлекеттік бағдарламаларға сәйкестігі: Зерттеудің басты идеясы Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңы, «Цифрлы Қазақстан», «Қазақстан Республикасының 2020-2025 жылдарға арналған білім және ғылымды дамытудың мемлекеттік бағдарламасы» және мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаевтың «Халық бірлігі және жүйелі реформалар – ел өркендеуінің берік негізі» атты Қазақстан халқына Жолдауында айтылған келелі мәселелер мен 2018 жылы қабылданған «Балаларды денсаулығы мен дамуына зардабын тигізетін ақпараттан қорғау туралы ҚР Заңында» келтірілген баптарына сәйкес келеді. Бұл өз кезегінде зерттеу мәселесінің өзектілігін көрсетеді.

Докторанттың әрбір жарияланымды дайындауға қосқан үлесі (диссертация авторының жарияланымның жалпы көлемінен пайызбен өлшенген үлесі көрсетілген):

1. Developing media competence as a part of vocational training of would-be teachers *Opcción*, Año 35, Especial (Венесуэла) No.20 (2019): 1009-1025 ISSN 1012-1587/ISSNe: 2477-9385 (Co-authored by: Turgynbayeva B., Darmenkulova R., Baidaliyev D., Koshkenbaeva N., 60%).

2. Promoting Students' Academic Performances and Interests in Blocklaying and Concreting Works using a Futures-Wheel Instructional Strategy versus Problem Solving: Implications for Sustainable Development. *JOURNAL OF TECHNICAL EDUCATION AND TRAINING VOL.13NO.3* (2021) 79-92 DOI: 2021.13.03.008 Accepted 18 January 2021; Available online 30 September 2021 (Co-authored by: Jane Itohan Oviawe, Mohamed Nor Azhari; Arman Shah, 70%).

3. Студенттердің медиақұзыреттілігін қалыптастыру – заман талабы //Абай атындағы ҚазҰПУ «Педагогика және психология» ғылыми- әдістемелік журналы. –Алматы, - 2016. - №2 (27), - Б.100-104. (Қосалқы автор:Б.А.Тұрғынбаева,70%).

4. Қазақстан ғалымдарының педагогикалық зерттеулеріндегі құзыреттілік түрлерінің сипаттамасы //Абай атындағы ҚазҰПУ Хабаршы. «Педагогика ғылымдары» сериясы. –Алматы, - 2016. - №3(51). - Б.203-206. (Қосалқы автор: М.А.Абсатова,70%).

5. ЖОО студенттерінің медиақұзыреттілігін қалыптастыру //«ҚР педагогикалық білімін жүйелі жаңғырту: мәселелері, шешу жолдары» - Халықаралық ғылыми-тәжірбиелік конференциясы. -Алматы, 2016. - Б. 521-524. (100%).

6. ЖОО студенттерінің медиақұзыреттілігін қалыптастырудың теориялық негіздері //«Қазақстан Республикасы мен әлемдік кеңістіктегі білім және ғылымның даму тарихы, заманауи тенденциялары» - Халықаралық ғылыми-

практикалық конференциясы. -Алматы, 2016. - Б.193-196 (100%).

7. Заманауи ақпараттық қоғамдағы медиаорта феномені //Proceedings of the III International Scientific and Practical Conference "The goals of the World Science 2017" (January 31, 2017, Dubai, UAE)№2(18)ol.4, February 2017. Б. 52-56 (Қосалқы автор:Қ.П.Тәжен,80%).

8. Pedagogical Conditions for Forming the Media Competence among Students of Higher Education //1ST EURASIAN CONFERENCE ON LANGUAGE AND SOCIAL SCIENCES CRYSTAL ADMIRAL RESORT SUITES& SPA SIDE, KIZILOT, ANTALYA, TURKEYMAY 22 - 24, 2017. – P.163-167 (Co-authored by: Turgunbayeva B., Hayati Akyol 50%).

9. Медиабілімдер–медиақұзыреттілікті қалыптастыратын негізі. //С.Торайғыров атындағы Павлодар мемлекеттік университетінің Ғылыми журналы. ПМУ Хабаршысы «Педагогика» сериясы № 1. -Павлодар, 2017. – Б. 282-291(100%).

10. Медиакеңістіктегі студент тұлғасын қалыптастырудың педагогикалық мәселелері //Вестник АПН Казахстана №1(январь-февраль), 2017. - Б. 28-35. (Қосалқы автор: Б.А.Тұрғынбаева, 70%).

11. Заманауи ақпараттық қоғамдағы медиаортаның даму ерекшеліктері //AL-FARABI 1st International Congress on Social Sciences /May 11-14, 2017. - 821-827. Gaziantep/TURKEY (Қосалқы авторлар: Қ.П.Тәжен, И.Сейтова 70%).

12. Студенттердің медиақұзыреттілігін қалыптастырудың тәжірибесі. //VХалықаралық Фараби оқулары. Халықаралық ғылыми конференциясының материалдары. 09-15 сәуір, - Алматы, 2018. - Б.485-489. (100%).

13. Бүгінгі таңда жастарды медиаақпараттардың жағымсыз әсерінен сақтандыру – заман талабы //«Білім әлемінде». Алматы, 2018. -№3 (6) – Б.9- 12. (Қосалқы автор: Б.А.Тұрғынбаева, 70%).

14. Медиакұзыреттілік–тұлғаның ақпараттық және жаңа цифрлық кеңістікте еркін әрекет жасауына қажетті сапасы //Абай атындағы ҚазҰПУ//«Үздіксіз педагогикалық білім беру мәселелері: дәстүр және инновациялар» атты Еуразиялық педагогикалық университеттер қауымдастығының Халықаралық форумы. 4 қазан, Алматы, 2018. -Б.252-255. (Қосалқы автор: Б.А.Тұрғынбаева, 70%).

15. «Медиабілім» ұғымы және оның қалыптасуы мен дамуы. //Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті. Хабаршы «Педагогика ғылымдары» сериясы, №3(63), -Алматы, 2019. - Б.169-176. (Қосалқы авторлар: Л.Т.Макулова, Г.Есенбаева, 70%).

16. Кәсіби білім алу барысында студенттердің медиақұзыреттілігін қалыптастыру. //Қазақстанның ғылымы мен өмірі. Халықаралық ғылыми журналы №11/2 –Алматы, 2019. - Б.195-199. (Қосалқы авторлар: Ж.Б.Абдуалиева, К.Р.Қазақбаева 70%).

17. Pedagogical conditions for formation of media competence among students in the process of higher professional education. //AD ALTA:Journal of Interdisciplinary Research /Volume 9, Issue 1, Special Issue V., 2019. Number of issues per year: 2 The Authors (March, 2019) P.6-11 (Co-authored by Turgunbayeva B., Assenova N., Makulova L., Yessenbaeva G., Mamadaliyev S., 60%).

18. Psychological and pedagogical conditions for the development of students' media competence.//Elementary Education Online 20 (2021), 813-823. doi:10.17051/ilkonline.2021.01.77 (Co-authored by Makulova L.T., Adilbekova Zh.K.,

Sarsembayeva M.K., Mukhanova Zh., 50%).

19. Студенттердің медиақұзыреттілігін қалыптастырудың құрылымдық–қызметтік моделі // "Жамбыл Жабаев және жаңа сын-тегеуріндер дәуіріндегі ұлттық тәрбие мәселелері" -Халықаралық ғылыми практикалық конференциясы. 9-10 желтоқсан, -Алматы, 2021. - Б.171-176. (100%).

20. Студенттердің медиақұзыреттілігін қалыптастырудың әдіснамалық тұғырлары. // "Жамбыл Жабаев және жаңа сын-тегеуріндер дәуіріндегі ұлттық тәрбие мәселелері" -Халықаралық ғылыми-практикалық конференциясы. 9-10 желтоқсан, -Алматы, 2021. - Б.302-307. (Қосалқы автор: Б.А.Тұрғынбаева, 70%).

21. ЖОО оқыту үрдісін құзыреттілікке бағытталған амал негізінде ұйымдастыру. Оқу-әдістемелік құрал. Абай атындағы ҚазҰПУ: «Ұлағат баспасы» -Алматы, 2016. - Б.140. (Қосалқы авторлар: М.А.Абсатова, Б.Атабекова, Д.Садирбекова, А.Сманова, 50%).

22. Медиабілім және медиақұзыреттілік. Оқу-әдістемелік құралы. - Алматы, 2021. - Б.100. (Қосалқы автор:Б.А.Тұрғынбаева, 70%).